

Георгије Милановић
ШКОЛА ЗА ГИТАР
(1842)

Георгије Милановић
Школа за гитар (1842)

Комплетан факсимил оригинала у грађанско-ћириличном писму из 1842. штампан упоредно са савременом ћириличном транскрипцијом и са биографским и аналитичким уводом

*Рейродуковано захваљујући Музиколошком инстѣтуту Српске академије наука и уметности у Београду и
йосебном заслугоу академика др Димитрија Стефановића*

П р и р е д и л и
Урош ДОЈЧИНОВИЋ и Драган СУДИМАЦ

Издавач
ПРОМЕТЕЈ, Нови Сад

За издавача
Зоран Колунџија

Рецензенти
Проф. др Александра Вранеш
Проф. Гордана Крајачић

Компјутерска нотификација
Драган Данесковић

Лектура
Марија Бишоф

Штампа
ПРОМЕТЕЈ, Нови Сад

Тираж 500.

ISBN 978-86-515-1236-3

*Издавање ове књиге помогао је
Покрајински секретаријат за културу, јавно информисање и односе с верским заједницама*

Георгије Милановић
ШКОЛА ЗА ГИТАР

(1842)

ПРОМЕТЕЈ, Нови Сад

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

787.61(035)

МИЛАНОВИЋ, Георгије

Школа за гитар : (1842) / Георгије Милановић ; [приредили Урош Дојчиновић,
Драган Судимац]. - Нови Сад : Прометеј, 2017 (Нови Сад : Прометеј). - XXX, 99 стр. :
илустр. ; 16 x 23 cm

«Комплетан факсимил оригинала у грађанско-ћириличном писму из 1842. штампан упоредно са савременом ћириличном транскрипцијом...»---> импресум. - Тираж 500. - Стр. V-VI: Предговор / Урош Дојчиновић. - О «Школи за гитар» и њеном аутору: стр. VII-XXII. - О раду на рукопису «Школе за гитар»: стр. XXIII-XXIX. - Речник архаичних и мање познатих речи и израза: стр. XXX.

ISBN 978-86-515-1236-3

а) Гитара - Приручници
COBISS.SR-ID 315547143

Предговор

Прва и најновија **Школа за гитару**, по речима самог аутора осмишљена као „темељни показатељ самоуком, који је с њом у стању, без икаквог наставника, гитару од најпростијег елементарног почетка до највишег нивоа савладати“, писана је предвуковским српским дијалектом, а њен творац Георгије Милановић потписан је 1842. године као отоманско-босански капелмајстор. У времену када је *Школа* састављана, српски архаични књижевни језик, углавном у служби свештенства и виших слојева, био је славеносербски. Теже разумљив обичном народу и осиромашен за поједина слова, којима би се бележили изговарани гласови, записиван је по узору на руску грађанску азбуку. Почетком 19. века Вук Стефановић Караџић, у циљу устоличења свима разумљивог народног језика, почиње реформу српског говорног језика и писма, руководећи се начелом „пиши као што говориш, а читај као што је написано“. Ослањајући се на фонетско правило, да је сваки глас представљен само једним одређеним словом, Вук 1818. године саставља нову српску азбуку, која садржи слова само за постојеће гласове, без оних за гласове који се не користе, као и без двогласа. Из грађанске ћирилице, коју су Срби у то време употребљавали, елиминисана су непотребна слова попут: **ю, њ, њ, њ, њ, њ, њ** и др, а унета у реформисану азбуку нова: **ћ, ђ, љ, њ, ј и џ**, чиме је омогућено да говорни језик истовремено постане и књижевни који ће се надаље много једноставније учити.

Са рукописним издањем *Школе* Георгија Милановића шира домаћа јавност се први пут могла упознати на тематској изложби *Српска музика кроз векове*, 1973. године у Галерији Српске академије наука и уметности у Београду. Њен приређивач, истакнути музиколог, Стана Ђурић Клајн (1908-1986), била је посебно заслужна за прикупљање архивског материјала и музичке грађе везане за српску музику 19. века. Међутим, када је и како овај необичан и за наше просторе јединствен инструктивни рад дошао у њене руке, није познато. Међу првим, тада значајним југословенским гитаристима, којима је омогућен детаљан увид у садржај *Школе* био је Јован Јовичић (1926-2013), а вероватно уз њега и Халид Ћеримагић (рођен у Београду 1934. године), касније активни педагог гитаре и публициста у Сарајеву. Ћеримагић је званично први поменуо *Школу за тийар* Георгија Милановића у својој монографији *Гитара и тийарисити* 1981. године, истичући да се „први домаћи учитељи, писци уџбеника и композиција за гитару, јављају у нашој земљи у првој половини 19.

вијека и то најпре у Хрватској, а затим и у другим крајевима. [...] Две прве ‘школе’ за гитару наших аутора излазе 1842. године и то: ‘Theoretisch-practische Guitart-Schule [...]’ Ивана Падовца, објављена на њемачком језику у Бечу /‘Werner und Co.’/ и ‘Школа за гитар’ Георгија Милановића у Новом Саду.“¹ И данас је непознаница како је Халид Ђеримагић дошао до податка да је Милановићев рукопис настао у Новом Саду, али је извесно да је ова *Школа* децембра 1862. године била у поседу неког Мирка, ученика четвртог разреда Основне српске школе у Београду.² Чињеница је и да Милановићева *Школа* никада није била публикована, тј. одштампана.

Захваљујући академику, музикологу и диригенту Димитрију Стефановићу, који је постављен за директора Музиколошког института САНУ 1979. године, и чијим је доласком на то место музичка колекција учињена доступнијом, аутор овог Предговора је још средином деведесетих година 20. века начинио факсимил комплетне Милановићеве *Школе* и домаћој и међународној културној јавности више пута представио поједине њене делове.

Имајући у виду чињеницу да је творац ове ћириличне инструктивне музичке методе своје дело писао на српском тлу, једва нешто више од деценије од почетка увођења музичке писмености, те да је ово прва и једина позната инструментала школа из тог периода, пред читаоца стављамо упоредо факсимил комплетног оригиналног манускрипта и његову транскрипцију штампану савременим ћириличним писмом.

др Урош Дојчиновић

¹ Gitara i gitaristi / Halid Ćerimagić. – Sarajevo, 1981. – str. 102

² Графитном оловком прибележена напомена на последњој празној страници *Школе*: „ово су нојне Мирка Палике? - нечитко презиме], ученика III [IV] разреда Основне србске школе у Београду из децембра 1862. године“.

О *Школи за гитар* и њеном аутору

Школа за гитар Георгија Милановића, рукописана старом ћирилицом или такозваним грађанским писмом, у коме је присутан утицај руске азбуке, настаје на српском простору тек деценију и нешто више од прокламације турског Хатишерифа 1830. године. Кнежевини Србији ће тим актом коначно бити призната аутономија и дата независна државна управа, што ће јој омогућити полагање излажење из застрашујуће заосталости, каква је под отоманским стегам владала на просторима јужно од Саве и Дунава. Са свеопштим унапређењем начина живота, расле су и просветно-културне потребе грађанске класе. Оне су убрзале и продор музичке писмености, нових музичких инструмената и уметничке музике. Прекид једине дотадашње музичке праксе, неговане под окриљем народног стваралаштва, у периоду прве владавине кнеза Милоша Обреновића (1780–1860), везан је за долазак Јосифа Шлезингера (1794-1870) у Шабац, 1829. године. Овај Сомборац, чешки Јеврејин, био је ангажован прво као учитељ музике за децу Милошевог најмлађег брата Јеврема Обреновића, да би недуго затим прешао у кнежев престони Крагујевац и од 1831. године постао оснивач и „капелмајстор“ првог војног оркестра „Књажеско-србске банде“. Свој музички рад, који уз подучавање и дириговање, подразумева и компоновање и аранжирање музике, Јосиф Шлезингер наставља у Београду по премештању престонице 1841. године. Као вишеструко ангажован зачетник српске грађанске музике, био је вешт практичар и изузетно плодан музички стваралац. Његов опус обухвата сценску музику за осам позоришних дела, више од сто маршева и потпурија за различите оркестарске саставе и већи број хармонизованих и обрађених песама, игара и других композиција, како из традиционалног народног и градског миљеа, тако и из пера страних аутора. Јосиф Шлезингер је владао различитим музичким инструментима, а попут многих житеља тадашњег Аустријског царства, познавао је и посебно популарну гитару, која је у првој половини 19. века доминирала западним европским простором. Од момента када се по први пут зачула у дому Обреновића, 1829. године, делимично се и Шлезингеровом заслугом учење свирања гитаре, као и певања песама уз њу, брзо ширило и међу становништвом осталих српских градова.

У културно-просветном напредовању Србије, недостатак тада стручне музичке литературе прво је компензован њеним добављањем из пограничних аустријских средина, потом удаљенијих европских културних и трговачких центара: Пеште, Беча, Лајпцига или Хамбурга, али и италијанских и других градова. Треба истаћи да је до педесетих година 19. века гитара већ била увелико срасла с менталитетом и сензибилитетом северних варошких слојева Војводине. Домаћи писци и књижевници романтичарског доба својим бројним белешкама посебно сведоче у прилог употребе и распрострањености гитаре. У једном тренутку они су до те мере кулминирали, да је она постала прави помодарски хир. Људи најразличитијих професија знали су „како тако ударати у гитар“, а учење музицирања на овом инструменту било је на изванредан начин обавезно и у склопу општег образовања девојака из бољих грађанских породица. Значајне доприносе, најпре музичком подучавању Срба у Аустрији, а затим шире, давали су учитељи пристигли са стране, управо попут хабзбуршког поданика Јосифа Шлезингера. Преовлађујући језик тадашње учене средине, како у књижевној пракси, тако и у музичкој настави, био је славеносербски; мешавина народног и руско-црквенословенског језика. Нажалост, из треће деценије 19. века, када је Србија почела своје приближавање европској музичкој култури, није сачуван ни један музички запис за гитару, осим две Шлезингерове песме. Прва „*Сиомени се мене : У њремилом зраку ока твоја: њесма за једно љрло уз љрашњу киијаре*“, датирана 1830. године, и друга непотпуна или незавршена, вероватно из истог периода: „*Браћо Срби радујмо се: њесма уз љрашњу киијаре*“.³ Ипак, добро је познато да је од момента доласка у Србију Шлезингер посебну пажњу поклањао сакупљању и ширењу српске народне песме и музике, па су ти његови рукописни радови умногоме помогли нашим компаративним анализама *Школе за љишар*. Предзнаци свеколиког културног препорода,

³ Могуће је да је Јосиф Шлезингер написао још који сличан комад, јер је тих тридесетих година 19. века западном Европом владала права гитароманија, но уколико су и једини из тог периода, свакако представљају најстарије познате композиције за гитару настале у Кнежевини Србији. Можда су написане управо за Анку Обреновић (1821-1868), ћерку Јеврема Обреновића, која је у то доба имала девет година и већ учила гитару.

проистекли из оснаженог српског покрета за ослобођење, видно размаханог међу Србима у аустријским земљама, све више су се преливали и на Милошеву Србију. Најзад, њему књазу, који је био ограниченог образовања и културе, веле да је ипак милија била српска народна песма од оне турске и чак пријатна музика потекла с напредног запада, од оне наметнуте с истока.

У таквом амбијенту, када ни за један други инструмент у Србији још није постојало домаће инструктивно дело, а захваљујући Шлезингеровим напорима музичка писменост се тек зачала, извесни Георгије Милановић, титулишући се као „отоманско-босански капелмајстор“, потписује 1842. године, највероватније у Београду, властиту *Школу за њиџару*.⁴ Она ће пуних сто седамдесет и пет година, изван домаћаја шире јавности, чекати на своје објављивање. Ко је био Георгије (Ђорђе) Милановић и зашто је баш та година настанка ове рукописне музикалије интересантна за балкански простор?

Известан број старијих музиколошких написа, насталих на простору бивше Југославије, управо 1842. годину бележи као датум када је хрватски Илирац, Иван Падовец (1800-1873), тада једини професионални гитариста, објавио своју: *Theoretisch-practische Guitarr-Schule, vom ersten Elementar-Unterrichte an bis zur vollkommenen Ausbildung, nebst ger Anweisung zum Spiele einer zehnsaitigen Guitarre*.⁵ По наводима, Падовчева

⁴ Година 1842. која је забележена на 5. страници *Школе за њиџар* Георгија Милановића, може бити година када је започео да пише своје дело али и година завршетка рукописа.

⁵ У преводу „*Теоретско-пракћична њиџарска школа од прве основне поуке до њиџуне изградње, заједно са њиџићвима за свирање десетосџијуне њиџаре*“ од Ивана Падовца, први помињу Стј. М. Дежелић [Ђуро Дежелић] : *Ivan Padovec, skladatelj*. - У: „*Dragoljub*“, Hrvatski kalendar za godinu 1862. Zagreb : D. Albrecht, 1861. - 106 str. Затим: Franjo Kuhač : *Ivan Padovec, kitaroški virtuoz i glazbotvorac*. - У: *Ilirski glazbenici*, Zagreb : Matica hrvatska, 1893. - str. 94 -119. Каснији радови су се позивали углавном на ове изворе.

Школа на немачком језику, освојила је на извесном конкурс, расписаном и организованом у Лајпцигу, од стране неког богатог Руса, прву награду од 40 дуката. Помиње се да је и објављена, а била је у конкуренцији од двадесетак других радова. Међутим, детаљна истраживања су потврдила да *Школа за шитару* Ивана Падовца није први пут публикована пре 1845. године.⁶ Манускрипт овог издања, са било којим датумом, као у случају *Школе* Милановића, није пронађен, а нема доказа ни о наводном конкурс за најбољи гитарски метод из 1842. године. Уколико је тај конкурс заиста био повод обојици аутора, са тако различитих и удаљених подручја, да напишу своја инструктивна дела, онда је поуздано једино да је Милановићев рукопис настао 1842, а као инспирација му није могла послужити Падовчева *Школа* објављена тек три године касније.⁷ С друге стране, треба поменути да је у периоду од 1800. до 1842. године само на немачком говорном подручју објављено више десетина метода за учење гитаре. Међу њима су и преводи познатих аутора попут

⁶ Према званичним објавама “Theoretisch-practische Guitarr-Schule...” Ивана Падовца, први пут је оглашена у: Hofmeister Musikalisch-literarischer Monatsbericht. - Band No. 2. - Februar, 1845. Seite 19. У овим Хофмастер музичко-књижевним месечним извештајима, у периоду 1829-1900. године, Падовчева *Школа* је наведена једино тада. Она се затим појављује у још три истоветна комерцијална огласа у листу Wiener Zeitung, у априлу 1845, у којима фирма “Mathias Artaria’s Witwe & Comp.” јасно оглашава нова музичка издања. Видети: Wiener Zeitung, No. 93. - 4. April 1845. - 8 str. ; Wiener Zeitung, No.106. - 17. April 1845. - 9 str. ; и Wiener Zeitung, No.117. - 28. April 1845. - 8 str.

⁷ Теоретски је могуће да се објава за неки Конкурс, за најбољу гитарску школу, појавила и у Србији, у извесним новинама на немачком језику, непосредно пре 1842. године, јер је страна периодика стизала и на двор кнеза Милоша, а после (1839-1842) и код кнеза Михаила. Људима у њиховом окружењу та врста информација била би доступна. Такође, од 1834. године огласе за претплату на све немачке новине и књиге објављују и поједини дистрибутери, као што је био Наум Димитријадес са својом радњом у Земуну, па су грађани већих српских вароши могли доћи до страних издања. Видети: *Немачка шитарина код Н. Димитријађеса у Земуну*. - Новине србске, бр. 30. - 28. јул 1834. - 120 стр.

Фердинанда Карулија (Ferdinando Carulli), Фернанда Сора (Fernando Sor) и других. Нас су посебно занимали наслови немачких и аустријских аутора, које смо упоређивали са Милановићевом *Школом*. Судећи према њиховом садржају, организацији и начину презентације грађе, уочавају се одређене сличности.⁸ Закључили бисмо да су Георгију Милановићу неке од ових *Школа* биле доступне и вероватно послужиле као узор у раду. Уосталом, ни његови претходници често нису имали много избора у начину представљања музичко-теоретских основа примењених на гитари, па се по питању стила и концепције неких њихових означавања или илустрованих приказа, лако уочавају истоветни обрасци. Сасвим је могуће да је Милановић имао у рукама и више тих издања, која је користио као изворе за свој рад. То би указало на његову добру обавештеност и директне или посредне везе са Западом. Истовремено, детаљно обављеним истраживањем утврђено је да, у периоду настанка Милановићевог рукописа, босански архиви не региструју присуство ни једног „отоманско-босанског капелмајстора“ у тамошњој служби с овим именом. На основу самог рукописа *Школе за џитар*, њен аутор је свакако особа која је деловала на екавском говорном подручју, могуће пришла у Србију са шире територије Војводине. Такође, реч је о музички писменом и образованом аутору, који се у том погледу издизао од каквог војвођанског дилетанта или "брице" који је умео ударати у гитар али само узгредно познавајући инструмент.

Међутим, у оно доба када је Јосиф Шлезингер стигао у Србију, за отоманску банду турског заповедника београдске тврђаве Хусеин пашу, тражио се капелмајстор, да би недуго затим постао потребан и кнезу Милошу, као капелмајстор српске банде. Не указује ли ово индиректно на могући индентитет и побуду

⁸ Издвојићемо само пар сличности као што су дијаграми који приказују ритмичке вредности нота, затим цртежи хватаљке на врату инструмента са прегледом позиције тонова, поједини ортографски знаци за понављања и сл. Специфична гитарска ознака је и ова: Δ за палац десне руке, коју Милановић користи, а налазимо је у *Школи* Карла Блума; видети У: Carl Blum : *Neue vollständige Guitarren - Schule*. - Berlin : Schl. Buch- und Musikhandlung, [1818]. - 10 стр.

Милановића, који украшава насловну страну свог „*најновијег и најпрвог*“ инструктивног дела, писаног пером и црним тушем, на „*сербском дијалекту*“, као „отоманско босански капелмајстор“? По записима музиколога Фрање Кухача, Шлезингеровог пријатеља и првог озбиљнијег биографа, Јосиф се још за време свог службовања у Новом Саду 1820, са пуних 25 година, оженио ћерком бившег земунског рабина Јакоба Фриденберга. У том браку родила су се два сина и ћерка.⁹ Најстарији, Адолф Шлезингер, рођен је у Новом Саду 1821. године, где је пошао у основну школу.¹⁰ Убрзо по пресељењу Јосифа у Крагујевац 1831, долази му и породица,¹¹ те Адолфово име налазимо на списку прве генерације ученика крагујевачке гимназије, основане 1833. године. По завршетку IV разреда, тзв. *Старије класе човечности*, 1836. године, Адолф очигледно није наставио своје школовање, јер га међу пренумерантима једне књиге Атанасија Теодоровића, већ следеће 1837, срећемо као практиканта у Алексинцу.¹² У уводном делу те књиге текст аутора је датиран 16. марта 1837, а

⁹ Видети у: Franjo Kuhač : *Josip Šlezinger : Prvi srpski kaplenik knjaževske garde*. - У: Vienac : Zabavi i pouci, Br. 8. - Zagreb, 1897 (God. XXIX). - 125 стр.

¹⁰ Могао је у 1. разред “пучке школе” поћи 1828. године и завршити га 1829. године, када се његов отац Јосиф Шлезингер са службом пребације у Шабац. Извесно је да је током школовања на територији аустријског царства Адолф прво научио латинично писмо, као и Јосиф, па отуда у ћириличном тексту учестале замене малих слова **м**, **т**, и **д**, као и великог **Н** са латиничним (**m**, **t**, **d** и **N**). Подсетићемо да је, на пример, и српски текст Јосифовог вокалног комада *У џремилом зраку ока њвог* из 1830. године забележен латиницом.

¹¹ У Списку страних поданика у Србији, начињеном за крагујевачко окружје крајем 1836. године, налази се и име капелмајстора Јосифа Шлезингера, ожењеног аустријског поданика са троје деце, који се те 1836. већ 7 година налази у Србији. Видети: Тихомир Р. Ђорђевић, *Архивска трага за насеља у Србији у време прве владе кнеза Милоша (1815-1839)*. - У: Српски етнографски зборник, књ. XXXVII. - Београд : Српска краљевска академија, 1926. - 533 стр.

¹² Могао је у Алексинац стићи већ у јесен 1836. године, јер се као практикант *Исправничества алексиначког* налази на списку пренумераната књиге А. Теодоровића, „*Историја Русије, коју је од оснивања Руског Государства до данашње*

писмо којим се пренумеранти и јавност обавештавају да је књига одштампана, датирано је 24. марта 1837.¹³ Листа пренумераната је на крају књиге и она је последња штампана, због проблема с њеним закључивањем, о чему сведочи писмо аутора, датирано 29. децембра 1836.¹⁴ Значи да је Адолф запослен као практикант најкасније у марту месецу 1837. године, али је извесно да је тај посао могао добити и одмах по завршетку гимназије у Крагујевцу 1836. Већина тадашњег становништва Кнежевине Србије била је неписмена, па је у том тренутку он припадао "најшколованијој" генерацији коју је она изнедрила. У раздобљу од 1839. до 1843. године Адолф Шлезингер је могао служити пун четворогодишњи војни рок, будући да није имао услова за његово скраћење, а по ондашњем *Устројенију гарнизоне војске* Кнежевине Србије из 1839, као српски поданик са 18 година, подлегао је војној обавези.

Већ у лето 1837. године на југу Србије се појавила куга из Турске, а потом и колера, тако да су државне службе имале пуне руке посла. Захваљујући правовременој интервенцији болест се није проширила даље преко Саве и Дунава, али је онда у новембру 1838. Алексинац и Ниш задесио већи земљотрес, који је, такође, проузроковао доста жртава. У периоду од 1839. до 1848. име Адолфа Шлезингера не налазимо у званичним папирима, а како је преживео турбулентну 1837/38, може се претпоставити да је у великом послу, који су изнеле тадашње пограничне службе, чак напредовао, тј. променио ресор или био унапређен, када се неких пет година касније обрео на аустријском простору. Постојање извесног Ђорђа Шлезингера у Новом

времена њреславно владајешћивујућеї Имїераїџора и Самодержца Всеросискої Николаја И. Павловића, њо различним сїисаїељима на країко извео, и на серсбки свей издао Аїшанасїј Теодоровић“, штампане у Београду 1837. године.

¹³ Видети у: Србске новине, бр. 12. - 27. март 1837. - 96 стр.

¹⁴ Видети у: Србске новине, бр.1. - 09. јануар 1837. - 8 стр.

Саду 1844. године, или 1843, у зависности када је прављен један други списак пренумераната, као „бившег у Србији официра“ би то потврђивао.¹⁵ Очигледно је, не наставивши са даљим школовањем, по завршетку гимназије брзо нашао посао у државној служби, да би током служења војног рока стекао неки нижи чин (унтер-официр, за писаре или пак музиканте у војном оркестру), предвиђен *Устројенијем њарнизоне војске* из 1839. и 1841. год. Да ли је у Новом Саду остао све до револуције 1848. која је захватила и Аустријско царство, тек од децембра те године поново га затичемо у Београду, као практиканта у државној служби Кнежевине Србије. Овога пута под својим пуним, покрштеним именом, Ђорђе Ш. Милановић.

Познато је да Јосиф Шлезингер, понашајући се као добар и искрен српски патриота, није вршио посебан утицај на своју децу, но их је подржавао у прилагођавању новој отаџбини. Она су се од малена облачила као српска деца и ни по чему се нису од њих разликовала. Поштујући православну веру и мислећи добро Србима, Јосиф им је умео рећи: „*Ви сїе у срїским школама од младих ноїу учили срїски језик, морайїе їа дакле смаїтраїїи своїм маїтерњим језиком, їа да ми не їовориїїе друїим језиком неїо срїским! А їошїїо ја, ваш оїїац, носим срїско воїничко одиело, їїо желим, да се и ви носиїїе їїо срїски!*“¹⁶ Његов најстарији син Адолф Шлезингер први је прешао у православље и узео ново име. Да ли је то званично учинио пре или код пријема у државну службу, није утврђено,¹⁷ али га прво као „прирођеног“ Србина срећемо са новим именом

¹⁵ Забележен је са својим занимањем као пренумерант на књигу Атанасија Николића: *Драїуїїин краљ србски*, штампану у Новом Саду, јан/феб. 1844. год, на основу огласа за нову књигу у листу Подунавка бр.7. - 12. фебруар 1844. - 28 стр.

¹⁶ Видети у: Franjo Kuhač : *Josip Šlezinger : Prvi srpski kaplenik knjaževske garde*. - У: Vienac : Zabavi i pouci, Br. 20. - Zagreb, 1897 (God. XXIX). - 318 str.

¹⁷ На основу Милошевог *Указа* од 24. октобра 1836. извршен је попис странаца у Србији; судећи да су извештаји из других места и округа пристигли већ у новембру или почетком децембра месеца, засигурно је попис у престолном Крагујевцу урађен међу првима. За Алексинац извештај је датиран 4. децембра 1836. године и у њему су регистрована само три странца. Потписник документа *Исїравничесїїва алексиначкої* је био секретар Лонгин Кишфалубац (Longin

Ђорђе Шлезингер, а убрзо потом и као Ђорђа Ш. Милановића.¹⁸ У службеној вести објављеној 30. јуна 1849. године у *Србским новинама* бр.63, на стр.296, стоји указ да је 23. истог месеца, досадашњи практикант Ђорђе Ш. Милановић постављен за канцелисту.¹⁹ По професији државни чиновник, Милановић који је задржао прво слово очевог презимена, као средње слово свог новог имена, био је ожењен али без потомства.²⁰ У ноћи између 23. и 24. августа 1850. године Адолф Шлезингер, алијас Ђорђе Ш. Милановић је умро, о чему су нешто касније известиле и *Србске новине*.²¹

Kisfalubac), по имену и презимену прирођени Србин и само тако је и могао остати у државној служби од следеће 1837, после Милошевог *Указа*. Зато је млади Адолф Шлезингер морао бити српски поданик када се запошљавао као практикант. Детаљније у: Тихомир Р. Ђорђевић, *Архивска трага за насеља у Србији у време прве владе кнеза Милоша (1815-1839)*. - У: Српски етнографски зборник, књ. XXXVII. - Београд : Српска краљевска академија, 1926.

¹⁸ По обредима српске православне цркве странцима је приликом узимања српског поданства - држављанства, уз прихватање православне вере била омогућена и промена имена и презимена. На крштењу, при преласку најчешће из Мојсијевог вероучења у хришћанство, код избора имена и презимена много пута су утицали кумови.

¹⁹ За само шест месеци, од 16. децембра 1848. до 23. јуна 1849. године, Милановић је од практиканта аванзовао у канцелисту Министарства финансија. Видети и у: Љубодраг А. Поповић : *Шематизам кнежевине Србије 1839-1851*. - Београд : Архив Србије, 1999. - 296 стр. У Шематизму „Списку свију у Књажевству Србији служећих званичника, којима Појечийелство внушрењи Дела з[а] 1840 год. Сочинији жели“, приложен је „Списак свију надлежатељства и званичника Књажевства Србског“, у њему је као практикант под презименом и именом Милановић Ђорђе, наведен 16.12.1848. године; а затим као канцелиста, Милановић Ш. Ђорђе 23.06.1849. године. - С. Н. стр. 246/ 849, ВФ Гр 100/ 849.

²⁰ Видети у: Andrija Radenić, *Istoriografski doprinosi, rasprave i osvrti*, knj. II. - Beograd : izdanje autora, 1999.

²¹ Видети у: Србске новине, бр. 100, 2. септембар 1850. године. - 379 стр.

По свему судећи деца Јосифа Шлезингера су одрасла са музиком, но Адолф је као најстарији син озбиљније словио за музичара, што први помиње Кухач: „Гјорђе Милановић у Београду, син Шлезингеров (који си је име промјенио, прихватио на православну вјеру), издао је штампом ‘Србске народне пјесме’, сабране од људи и удешене (врло сиромашки) за фортепијано“.²² Нешто касније он додаје: „Шлезингеров син [...] служио у Београду, где се шуј дао и покрстио, али је рано умро. Нузредно се он и флазбом бавио; издао је штампом под именом Ђорђе Ш. Милановић ‘Србске народне пјесме, први од народа сабрао, у музику увео и уредио за фортепијано’. У рукопису нашао сам од њега у Шлезингеровој флазбеној оставици Синфонију по мојим ‘Зидане Раванице’, за јудачки оркестар“.²³

Не зна се да ли су Шлезингерови у свом дому у Шапцу, а касније у Крагујевцу и Београду, имали клавир, но сигурно је између гудачких, дувачких и трзачких инструмената, којима се служио сам Јосиф, била и гитара, коју је његов син могао да научи да свира. Узгред, тај инструмент се чуо у Крагујевцу и у рукама поменутог доктора филозофије и права Атанасија Теодоровића (Рума, 1801 - Београд, 1842), постављеног за професора Велике школе 1832. године. Уз писање, музикални Теодоровић је објављивао песме и свирао гитару. Колико је добро Адолф заиста владао клавиром и гитаром, или је као музичар аматер само површно био упућен у њихове тонске и техничке могућности, тек његов клавирски албум од шеснаест кратких аранжираних комада „Србске народне пјесме, први од народа сабрао, у музику увео и уредио за фортепијано“,

²² Franjo Š. Kuhač, *Glasbeno nastojanje Gajevih Ilira : povjestna crtica* - Zagreb : Nakladom knjižare Mučnjak - Senftlebenove, 1885. - 50. str.

²³ Franjo Kuhač : *Josip Šlezinger : Prvi srpski kaplenik knjaževske garde*. - У: Vienac : Zabavi i pouci, Br. 8. - Zagreb, 1897. (God. XXIX). - 125 str. Напомена: Кухач је у овом тексту грешком заменио Адолфа за Хермана Шлезингера, који је изучио хирургију и, колико знамо, није се бавио музиком.

прво издање, рађено у Београду, код Краљевске србске каменорезнице, предвиђене продајне цене од једне српске форинте, представља првенац међу домаћим музикалијама тог доба. Покрштени аутор се на овом делу званично потписује као Ђорђе Ш. Милановић, убацујући и средње слово.²⁴ Иако нема утиснутог датума, овај албум је засигурно штампан до 1850. године.²⁵ Литографисао га је тадашњи први литограф у Србији, Едуард Брауман, који је у државној служби био старешина каменорезнице од 1846. до 1850. Исте године када је Милановић преминуо, Брауман се вратио у Немачку, али је око 1897. поново посетио Београд и том приликом обећао да ће Народном музеју послати примерке оних радова које је сам начинио или који су израђени по његовим упутствима, док је деловао у Србији.²⁶ Две године касније, 1899. испунио је своје обећање и у Београд је стигао повећи број различитих литографија, бакрореза и дрвореза, а међу њима и примерак Милановићеве музикалије.²⁷ Нажалост, рукопис *Симфоније* Ђорђа Милановића, компоноване за гудачки

²⁴ Информације на насловној страни упоредо су дате и на француском језику: *La premiere édition de danses nationales serbes, arrangées pour le Pianoforté par George Milanovic.*

²⁵ Драгослав Девић у свом раду „Сакуљачи народних мелодија у Србији и њихове збирке“ (У: Гласник Етнографског музеја, књ. 22-23. - Београд, 1960. - 101 стр), наводи 1850. као годину штампања овог наслова.

²⁶ Ово указује на то да је Милановићева музикалија морала да буде литографисана у периоду од 1846. до 1850. године, када је он умро, а литограф напустио Србију, извесно поневши са собом примерак овог рада. Могуће да музикалија није регуларно дистрибуирана и продавана по земљи, што објашњава њено потпуно одсуство у периодици и на српској и на аустријској страни. Један од малобројно урађених примерака могао је да заврши у рукама Јосифа Шлезингера где га је видео Фрањо Кухач, који је после у пуном називу и на ћирилици први цитирао ово дело.

²⁷ Видети: *Поклон Народном музеју*. - у: Нова искра, бр. 8, год. I. - Београд, 16. април 1899. - стр. 142-143.

ансамбл, по Јосифовим музичким мотивима из позоришног комада „Зидање Раванице“, није пронађен. Фрањо Кухач га помиње али је касније прибележио да му је остао недоступан.²⁸

Треба се сада осврнути на 1842. годину која је датирана на рукопису *Школе за иџар*. Речено је да датум на инструктивном делу може да указује да је рад писан почетком, током или на самом крају те године. Поменуто је и да се власт са административним апаратом преселила из Крагујевца у Београд претходне 1841. Тако је и Јосиф Шлезингер морао са породицом и кнежевском војном бандом у нову престоницу, а кућу у Крагујевцу је оставио и продао на лицитацији тек августа 1845. године.²⁹ Након Милошеве владавине на челу Србије је кратко био његов син Михаило Обреновић (1823–1868), чијом сменом на власт, 14. септембра 1842, долази кнез Александар Карађорђевић (1806-1885).³⁰ Јосифов положај ће бити уздрман али ће му звање „књажевско-дворског капелмајстора“ бити потврђено и од стране новог режима, мада се он неће више толико

²⁸ „Опаска: Певање и гласбу за мелодраму ‘Зидање Раванице’ нисам могао добити у оригиналу. Сваки пут када сам био у Београду, било је позориште затворено, а Шлезингер је тврдио да се његове партитуре налазе у позоришном архиву [...]“. Фрањо Ш. Кухач, у Загребу 20. јуна 1896.

²⁹ Видети у: Српске новине, бр. 64. - Београд, 11. август 1845. - 256 стр. - Из огласа сазнајемо да се кућа бившег капелмајстора Јосифа Шлезингера у Крагујевцу продаје на лицитацији због дугова.

³⁰ Михаило Обреновић је владао Србијом од 26. јуна 1839. до 25. августа 1842. године. Те исте 1842. почела је у Београду и нова школска година на премештеном Лицеју.

експонирати као раније.³¹ По свему судећи рад на рукопису *Школе за њиџар*, писане нешто пре или одмах после смене династије Обреновић, текао је у континуитету и без претходно прављеног концепта. Аутор или сада већ сасвим извесно **аутори**, јер се у *Школи* виде различити рукописи, нису у почетку довољно осмислили структуру садржаја, па је распоред првих осам страница *Школе* (од којих су две задржане празне), остао делом нелогичан. Уочљив је и недостатак планираног простора за накнадно уписивање речи, као и појединих нотних примера. Уводну Гетеову максиму, која открива изузетно специфичан и до неразумљивог софистициран рукопис, као и немачку терминологију, могла је да пише једна особа, док је остатак ћириличног текста, италијанске изразе и музичке примере на крају *Школе*, очигледно радила друга. Аутор цртежа *Девојке са њиџаром* на седмој страни одаје учешће чак треће особе, па је могуће да је илустрација придодата касније. Треба указати да је инструмент у рукама те женске особе другачији од оног приказаног на графикону на 87 страни; док код првог врат и глава инструмента подсећају на стандардне моделе јефтинијих гитара, у то време присутних на домаћем простору, други пак јасно указује на познавање врсних класичних инструмената, какве је око 1830. године правио у Бечу познати аустријски мајстор Јохан Георг Стауфер (1778-1853).

Дакле, ако је оцу Јосифу Шлезингеру - мулти инструменталисти, један од инструмената била гитара, природно је очекивати и од сина Адолфа, касније прекрштеног Ђорђа, свирање и добро познавање тог инструмента. Обојица се тиме одлично уклапају у коауторе *Школе за њиџар*. Шта више, у окружењу какво је било у Србији од 1830. до 1842. тешко да се могло наћи неко треће, музички стручније лице, које би урадило сличан посао. Адолфово присуство у Београду у то време, када је извесно већ одлучио да прихвати другу веру

³¹ Треба рећи да је Јосиф Шлезингер сачувао трајне симпатије и уважавање Милоша Обреновића, па је по његовом повратку у Србију из изгнанства, у периоду Милошеве друге, кратке владавине од 1858. до 1860. године, Јосиф, кнежевом вољом, унапређен у чин капетана 16. марта 1859.

и узме српско име, оправдава на музикалији унета архаичнија варијанта - Георгије. Мало касније, а сигурно до децембра 1848. године, када је постао државни чиновник, његово име и презиме биће озваничено у Ђорђе Милановић. Остаје једина дилема у којој мери је Георгије (Ђорђе) Милановић, заиста суделовао у изradi рукописа, или је цео подухват ипак изнео његов отац Јосиф?

Закључујемо да аутор рукописаног текста *Школе за иѣиар* није по рођењу Србин с простора Војводине, а још мање из јужнијег дела Србије, преко граничних река. Ни језик, а ни ћирилично писмо, нису они које је као матерњи језик прво учио, већ латинична слова. Мешање ова два писма и појединих речи екавског изговора из Војводине под Аустријом и Кнежевине Србије, само потврђују да је реч о особи која је најпре живела у Војводини, а потом у Србији. Такав је на првом месту био капелмајстор Јосиф Шлезингер,³² па тек онда његов син Ђорђе, који је основну школу такође учио у Аустрији, пре наставка свог школовања у Србији.³³ Графолошке анализе извршене у односу на друге познате Јосифове рукописне музикалије, посебно компарације са његовим нотним и словним ознакама у вокалном комаду с гитаром *Сѣомени се мене*, из 1830. године, показале су у толикој мери сличност са *Школом за иѣиар*, да све указује на дело једне исте особе.³⁴

³² Матерњи језик Јосифа Шлезингера није био српски, званично је завршио само четири разреда основне школе пишући латиницом, а ћирилицу је вероватно савладао и њоме се надаље служио тек по доласку у Србију 1829. године. Евидентно је да је до краја живота користио поједина латинична слова у ћириличном тексту.

³³ Нипошто не би могла бити реч о неком Србину - пречанину, чак и по имену *Георѣи Милановић*, трговац вином, на којег наилазимо 1844. године у Новом Саду, који никада није живео у Кнежевини Србији, већ само у Војводини, с леве стране Дунава и Саве.

³⁴ У латиничном тексту песме *Сѣомени се мене* има неколико великих слова: **A, B, D, I, N** и **T**, од којих је **B (Б)** скоро калиграфски исписано (можда зато што је у питању реч Бог, а зна се да је Јосиф био изузетно побожан и није хтео да пређе у православље, као што су то учинила његова деца). То велико латинично слово **B (Б)** није истоветно Јосифовом ћириличном слову **В** уоченом у *Школи*, као нпр. у речи „*Важносѣи*“; међутим јесте латинично **T** које пише као ћирилично